

Lukukeskuksen toimintakertomus 2022

Sisällys

1. Toiminnanjohtajan katsaus – Lukukeskus 50 vuotta lukemisen ja lukutaidon puolesta	3
2. Viestintä	4
Viestinnän teemat.....	4
Viestinnän avainluvut	5
2.1 Lukuviikko - Läsveckan.....	5
3. Kansainvälinen yhteistyö	7
4. Kirjailijavierailut.....	8
Kirjailijavierailuyhteistyö	9
Svenskspråkiga författarbesök.....	10
4.1 Kirja eläväksi – Gör boken levande	10
4.2. En författare till varje skola	12
5. Lukemisen edistäminen.....	13
5.1 Lukulahja lapselle – En läsgåva till barnet	14
5.2 Lue lapselle – Läs för barnet.....	14
5.2. Prata bok.....	15
5.4 Monikielinen lukutaito -hanke	16
5.5 Sanat haltuun	17
6. Julkaisut.....	18
6.1 Kiiltomato.net – Lysmasken: Kirjallisuuskritiikin verkkolehti	18
7.2 Lukufiilis ja Läsglans – Media nuorilta nuorille	18
Läsglans.....	19
7. Hallinto ja talous	20
Hallitus	20
Puheenjohtaja	20
Jäsenet	20
Henkilökunta ja toimisto	20
Muu yleishallinto.....	21
Talouden avainluvut	21
Tulot.....	22
Menot.....	22

1. Toiminnanjohtajan katsaus

– Lukukeskus 50 vuotta lukemisen ja lukutaidon puolesta

Lokakuussa 2022 kirjailijatalo Villa Kivessä vietettiin juhlailtaa. Lukukeskus täytti 50 vuotta! Juhliin osallistui yli 100 yhteistyökumppania ja ystävää – kirjailijoita, perustajajärjestöjen ja jäsenjärjestöjen edustajia, kustantajia, päättäjiä, lukutaitotyön kollegoita, kirjastojen asiantuntijoita, tutkijoita ja kulttuurialan vaikuttajia, entisiä ja nykyisiä hallituksen jäseniä ja työntekijöitä. Illan juhlapuheissa, lämmينhenkisessä tunnelmassa ja hauskoissa muisteluissa tiivistyi ja välittyi Lukukeskuksen henki ja tarkoitus.

Perustamisestaan saakka Lukukeskus on puolustanut lukemista ja lukutaitoa laajasti eri toimialat ylittäen. Lukukeskuksen toiminta on aina ollut avointa ja yhteen kokoavaa. Kehitystyötä on tehty pitkäjänteisesti ja näkemyksellisesti. Lukukeskuksen historiikka kootessa saattoi huomata, että vaikka toimintatavat ovat vuosien myötä kehittyneet ja resurssit ja toiminnan laajuus moninkertaistuneet, samat teemat ovat toistuneet Lukukeskuksen työssä vuosikymmenestä toiseen. Kirjailijoiden toimeentulon tukeminen, lukemisen mahdollistaminen tasavertaisesti, hanketoiminnan ennakkoluuloton kehittäminen ja avoin ja aktiivinen viestintä ovat olleet toiminnan ytimessä alusta lähtien.

Juhlavuosi onkin ollut Lukukeskukselle eräänlainen välipysähdys, hengähdystauko ja uudelleen järjestäytymisen hetki. Kirjailijavierailut ovat elpyneet koronavuosien jäljiltä takaisin huippuvuosien lukemiin ja virtuaalivierailut vakiintuneet osaksi Lukukeskuksen palveluja. Useampikin monivuotinen hanke on viety päätökseen. Niiden oppeja kirjataan talteen ja selvitysten tuloksia analysoidaan. Kansallinen lukutaitostrategia on valmis ja odottaa toimeenpanoa. Mennyt vuosi on merkinnyt Lukukeskukselle myös henkilöstövaihdoksia.

Monivuotinen toiminnanjohtaja Ilmi Villacis siirtyi Suomen kirjailijaliiton toiminnanjohtajaksi. Hänen seuraajakseen hallitus valitsi kehittämis- ja viestintäpäälikkö Emmi Jäkö, joka on kehittänyt Lukukeskuksen toimintaa edellisen toiminnanjohtajan rinnalla seitsemän vuoden ajan. Uuden toiminnanjohtajan myötä käynnistyi myös Lukukeskuksen seuraava strategikausi.

50-vuotisjuhlavuosi tuo strategiatyöhön oman erityisen perspektiivinsä. Millaisia valintoja nyt tulisi tehdä, jotta Lukukeskuksen työ säilyisi yhtä vaikuttavana ja ajankohtaisena seuraavankin puoli vuosisataa? Mitkä ovat ne nyky-yhteiskunnan haasteet, joihin järjestönä on erityisen tärkeää vastata. Miten puolustamme yhä digitalisoituvassa yhteiskunnassa perustaitoja, lukemista ja kirjoittamista?

On entistäkin tärkeämpää tunnistaa ne ryhmät, jotka ovat jäämässä kokonaan lukemisen ja lukutaidon ulkopuolelle. Tarvitsemme tietoa ja tutkimuksia, jotta ymmärrämme näiden ryhmien tarpeet ja osaamme suunnitella oikeanlaista toimintaa ja tukea. Lukutaitotyöhön on valjastettava koko yhteiskunta ja sen eri rakenteet. Samalla tulee varmistaa, että suomalainen kirjallisuus säilyy elinvoimaisena, yhä useampi pääsee sen äärelle ja sen tekijöiden työskentelyedellytykset ovat reilut ja turvattu.

Eduskuntavaalikevät 2023 antaa erityisen hyvät mahdollisuudet nostaa esiin lukemisen ja lukutaidon yhteiskunnallista merkitystä. Juuri nyt on tärkeää säilyttää lukutaitotyön toimintaedellytykset.

2. Viestintä

Viestinnän teemat

Lukukeskuksen viestintävuodessa näkyi omien ajankohtaisten teemojen lisäksi maailmanpoliittinen tilanne ja kriisien pitkittyminen.

Keväällä 2022 Lukukeskus otti kantaa muiden kirja-alan toimijoiden kanssa Kirjailijat Ukrainan puolesta -tukitapahtumassa. Tukitapahtuma järjestettiin Putinin Venäjän hyökkäyksen kohteeksi joutuneiden ukrainalaisten puolesta. Mukana oli laaja ja monimuotoinen joukko kirjallisuusalan toimijoita.

Keskustelu demokratian sekä lukutaidon ja kirjallisuuden yhteydestä toisiinsa jatkui koko kevään. Lukuviikon vuoden 2022 teema Lukemalla parempi maailma suuntasi katseen maailman heikoimmassa asemassa oleviin. Huhtikuun Lukuviikko tavoitti ennätysmäärän suomalaisia. Lukukeskuksen 10 faktaa lukutaidosta maailmalla -tietopaketti laadittiin yhteistyössä Plan International Suomen asiantuntijoiden kanssa. Lukuviikko herätti paljon keskustelua sosiaalisessa ja perinteisessä mediassa globaalien kriisien uhkasta lukutaidolle. Myös Lukukeskuksen Sitran kanssa yhteistyössä järjestämän 2040 – Tarinoita demokratian tulevaisuudesta -hankkeen myötä kirjailijat muistuttivat demokratian ja lukutaidon yhteydestä.

Huhtikuussa Lukukeskus osallistui Lukevan Suomen tulevaisuus? -keskustelutilaisuuteen Helsingin Keskustakirjasto Oodissa. Silloinen kehittämis- ja viestintäpäällikkö Emmi Jäkkö oli mukana keskustelemassa suomalaisten lukutaidon ja suomalaisen kirjallisuuden tilasta ja tulevaisuudesta. Suomalaisesta lukutaitotyöstä keskusteltiin myös kansainvälisesti: Euroopan laajuinen EURead-verkosto kokoontui Brysselissä kesäkuussa, ja Lukukeskus oli mukana esittelemässä lukutaidon ja lukemisen edistämistyötään, kuten Lukulahja lapselle -neuvolaohjelmaa ja monikielisen lukutaidon kehityshanketta.

Kesäkuussa julkaistiin Lukukeskuksen tavoitteet vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Lukukeskuksen hallitusohjelmataavoitteissa painotetaan lukemisen ja lukutaitotyön yhteiskunnallista merkitystä. Syksyllä 2022 Lukukeskus postitti eduskuntavaaliteemat sekä tietopaketin globaalista lukutaidon tilanteesta eduskunnan sivistysvaliokunnan sekä valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaoston jäsenille.

Syyskuussa Lukukeskus osallistui viestintäkumppanina Lasten ja nuorten säätiön Read Hour -kampanjaan. Lokakuussa syysloma oli jälleen Lukuloma, ja kampanjasta viestittiin laajasti kirja-alan toimijoiden somekanavissa. Marraskuussa olimme mukana Vanhempainliiton Kiedo meidät tarinaan -kampanjassa.

Vuoden aikana osallistuimme myös aktiivisesti kulttuurin ja taiteen edunvalvojaverkosto Kulta ry:n tapaamisiin ja toimintaan. Laadimme yhteiset eduskuntavaalitavoitteet. Toiminnanjohtaja Emmi Jäkkö oli Kulta ry:n vieraana Instagram-livessä marraskuussa.

Syksyllä juhlittiin Lukukeskuksen 50-vuotista taivalta, ja siitä viestittiin monipuolisesti. Lokakuussa järjestettiin Oodissa 50-vuotisjuhlaseminaari, ja julkaistiin historiikkivideo yhdistyksen ensimmäisistä 50 vuodesta.

Lukukeskuksen henkilökunta ja hankkeet olivat loppuvuodesta esillä mediassa: ohjelmapäällikkö Ulla Arkoma sai Suomen Kirjailijaliiton Kirjailija kiittää -tunnustuksen, ja Lukulahja lapselle -

kirjaohjelmalle myönnettiin Lastenkirjainstituutin Onnimanni-palkinto. Lukulahja lapselle -ohjelma sai loppuvuodesta huomiota myös eduskunnan myöntämän jatkorahoituksen vuoksi.

Lukukeskuksen vuoden 2022 viestinnän kärjiksi nousivat katse tulevaisuuden lukutaitotöihin kotimaassa ja globaalisti, sekä ylpeys ja ilo jo tehdystä hienosta työstä yhdistyksen 50-vuotisen historian aikana.

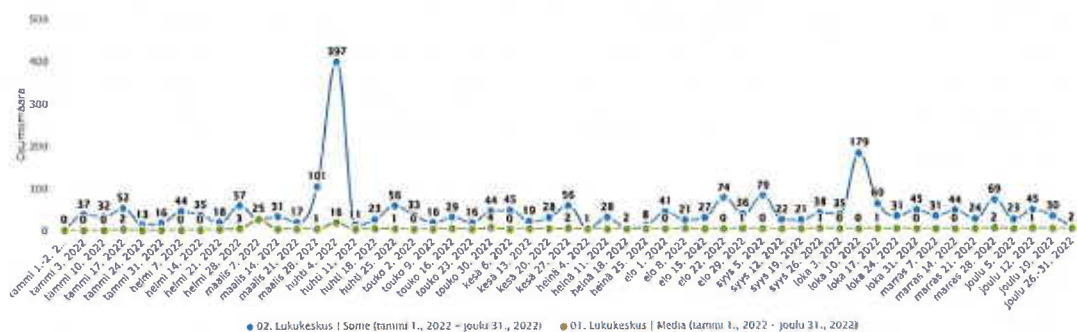
Viestinnän avainluvut

Mediapalvelun seurannan mukaan lukeminen ja lukutaito näkyi vuonna 2022 mediassa vain hieman vähemmän kuin edellisvuonna (-5%, kasvua vuodesta 2020 kuitenkin 2,5 prosenttia). Vuonna 2022 mediassa julkaistiin 70 juttua, joissa Lukukeskus oli esillä. Osumia on saman verran kuin vuonna 2020 (vuonna 2021: 182).

Lukukeskus mainittiin vuoden aikana sosiaalisessa mediassa 2300 kertaa (vuonna 2021: 3340). Vaikka sosiaalisen median näkyvyys laski viime vuoteen verrattuna, Lukukeskuksen sosiaalisen median näkyvyys on kuitenkin kahdessa vuodessa yli kymmenkertaistunut. Myös someseuraajien määrä on jatkuvassa kasvussa. Eri sosiaalisen median kanavissa Lukukeskuksella oli seuraajia 12 200 henkilöä.

Lukukeskuksen medianäkyvyydessä oli kaksi piikkiä. Lukuviikko sai ennätysellisen paljon näkyvyyttä, ja viikko tavoittikin 3,5 miljoonaa suomalaista. Lukukeskuksen 50-vuotissyntymäpäivät lokakuun puolessa välissä keräsivät myös paljon huomiota sosiaalisessa mediassa.

Lukukeskuksen sivuilla vuonna 2022 vieraili 25 000 kävijää (vuonna 2020: 50 000). Tilastollinen lasku johtunee evästeasetuksien muutoksista ja niiden vaikutuksesta kävijöiden laskutapaan.

Kuva 1. Lukuviikon näkyvyys etenkin sosiaalisessa mediassa oli ennätysellinen vuonna 2022.

2.1 Lukuviikko - Läsveckan

Lukukeskuksen koordinoima valtakunnallinen lukemisen teemaviikko Lukuviikko tarjosi tietoa ja sisältöjä lukutaidon ja lukemisen ajankohtaisista kysymyksistä. Lukuviikkoa vietettiin ympäri Suomen 4.-10.4.2022. Lukuviikko 2022 käänsi katseet maailman heikoimmassa asemassa oleviin, kun teemana oli "Lukemalla parempi maailma".

Lukuviikon teema oli valittu jo keväällä 2021, mutta Lukuviikon alla siitä tuli ajankohtaisempi kuin olimme arvanneetkaan. Venäjän hyökättyä Ukrainaan 24.2.2022 päätimme myöhäistää Lukuviikosta

viestimistä lähemmäksi teemaviikkoa. Tarkoitus oli nostaa esiin lukemisen ja lukutaidon yhteiskunnallinen merkitys globaalista näkökulmasta ja kiinnittää huomiota kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin. Euroopan poliittisen tilanteen muututtua radikaalisti, lukutaitoakin tuli tarkastella uudesta näkökulmasta. Millainen merkitys riittävällä lukutaidolla on demokratian ja yhteiskuntarauhan säilymisessä? Miten kansalaisten hyvä lukutaito suojaa informaatiovaikuttamiselta ja valeuutisilta? Lukuviikon ilmeellä halusimme myös osoittaa tukemme Ukrainalle Lukuviikon bannerien kautta, joiden pääväreinä oli sininen ja keltainen.

Lukuviikolla julkaistu Lukukeskuksen 10 faktaa lukutaidosta maailmalla -tietopaketti herätti keskustelua lukemisesta ja lukutaidosta globaalisti. Se avasi mm. lukutaidon merkitystä demokratian toteutumisessa ja koronapandemian vaikutuksia maailman lukutaitotilanteen kehitykseen. Faktat laadittiin yhteistyössä Plan International Suomen asiantuntijoiden kanssa. Ne julkaistiin myös ruotsiksi ja englanniksi.

Lukuviikko kutsui ajankohtaisuudellaan satoja toimijoita viettämään Lukuviikkoa. Lukuviikko tarjosi viikon aikana taustamateriaalia, tehtäviä, lukutaitotyötä tukevia sisältöjä sekä lukuvinkkejä kaikenikäisille. Lukuviikon tehtäväpankista löytyvät lukemaan innostavat sisällöt ovat eri tahojen hyödynnettävissä ympäri vuoden.

Monet organisaatiot jakoivat tietoa Lukuviikosta ja lukutaidon merkityksestä sekä yhteiskunnallisesti että omalle toiminnalleen. Myös sadoissa kouluissa ja kirjastoissa käsiteltiin Lukuviikon teemoja. Lukuviikon yhteiskunnallinen teema näkyi myös päättäjien ja poliitikkojen viesteissä, jotka muistuttivat lukutaidon tärkeydestä ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä.

Lukuviikko 2022 tavoitti ennätysmäärän yleisöä ja innosti satoja toimijoita nostamaan esiin lukutaidon merkityksen maailmalla. Lukuviikko tavoitti 3,5 miljoonaa suomalaista. Suomen ja maailman lukutaidon tilasta keskusteltiin radiossa ja tv:ssä, ja median kautta tieto lukemisen ja lukutaidon merkityksestä tavoitti entistä suuremman joukon. Lukukeskuksen kehittämis- ja viestintäpäällikkö Emmi Jäkkö vieraili Maikkarin Uutisaamussa ja Radio Suomen päivässä yhdessä Plan International Suomen pääsihteeri Ossi Heinosen kanssa. Myös Radio Helsingin toimittaja Laura Friman haastatteli Emmi Jäkköä, ja Helsingin Sanomien kolumnissaan Maaret Kallio kirjoitti ylistyksen lukemiselle.

Lukuviikon aikana tapahtumia ja tempauksia järjestettiin ympäri Suomen. Lukukeskuksen Lukufiilis-media ja Lastenkirjainstituutin Kirjakopla järjestivät nuorten lukupiirin. Lukuviikon aikana mm. kannustettiin tekemään hyvää lukemalla. Lukukuuhun osallistumalla lahjoitti Punaisen Ristin Katastrofirahastoon ja Taksvärkki ry:n Lukuralli-kampanjassa oppilaita kannustettiin lukemaan ja samalla pohtimaan lukutaidon merkitystä koko maailmassa. Kirjailijavierailuilla kouluissa muistutettiin, että lukutaito ei pysy yllä Suomessakaan itsestään. Sitra vei kirjailijat vierailulle oppilaitoksiin ja Kustannusosakeyhtiö Otava lahjoitti kirjapaketit viiteen kouluun, joissa Veera Salmi vieraili kertomassa uutuuskirjastaan Oboin kirja. Myös Aikakauslehtiviikkoa vietettiin jälleen Lukuviikolla.

3. Kansainvälinen yhteistyö

Vuonna 2022 Lukukeskuksen kansainvälinen yhteistyö jatkui aktiivisena Global Network for Early Years Bookgifting -verkostossa sekä EuReadissa.

Early Years Bookgifting -verkostossa Lukukeskus toimii osana ohjausryhmää. 25 maan verkostossa jaetaan arvokasta tietoa kirjalahjojen toimintatavoista ja vaikutuksista. Lukulahja lapselle -ohjelman tuloksia esiteltiin verkoston etäkokouksessa ja ohjausryhmässä Lukukeskus on osallistunut yhteisten viestintälinjausten laatimiseen.

EuReadin vuosikokous pidettiin kesäkuussa 2022 Brysselissä. Toiminnanjohtaja Ilmi Villacis sekä kehittämis- ja hankepäälikkö Emmi Jäkkö osallistuivat vuosikokoukseen. Toiminnanjohtaja esitteli kokouksessa Monikielinen lukutaitohankkeen etenemistä ja tavoitteita. Kehittämis- ja hankepäälikkö esitteli Lukulahja lapselle -hankkeen tuloksia. Kokousedustajien kanssa keskusteluissa nousivat erityisesti esille Ukrainan sodan vaikutukset lasten lukutaidolle ja verkoston mahdollisuudet tukea perheitä sekä Ukrainassa että muualla Euroopassa. Myös Euroopan laajuinen paperipula puhutti erityisesti kirjalahjaverkoston jäseniä. Myös koronapandemian vaikutukset näkyivät yhä maailman lukutaitotilanteessa.

Ilmi Villacis ja Emmi Jäkkö vierailivat myös Euroopan parlamentissa ja tapasivat Europarlamentaarikko Henna Virkkusen erityisavustajan Janiika Vilkun. Tapaamisessa esiteltiin Lukukeskuksen hanketyön tavoitteita, 10 faktaa -tietopaketteja sekä laajemmin Suomen lukutaitotyötä. Sovimme myös jatkotapaamisista Brysselissä seuraavien kokousten aikana.

Lukukeskus osallistui marraskuussa Goethe-Institutin kansainväliseen webinaariin "Reading is for everyone! Creating inclusive reading experiences in a diverse society", jossa asiantuntija Maiju Kinossalo esitteli Monikielinen lukutaito -hankkeen tuloksia. Joulukuussa toiminnanjohtaja Emmi Jäkkö esitteli Lukulahja lapselle -ohjelman tuloksia Liettuan kansalliskirjaston Early Reading Forumissa.

4. Kirjailijavierailut

Vuosi 2022 oli pandemian jälkeistä palautumisen aikaa. Kirjailijavierailujen määrä jatkoi kasvuaan ja vuoden 2020 pahimman notkahduksen jälkeen nousua oli yli 600 vierailun verran. Vuosi 2022 palautti livenä toteutettavat kirjailijavierailut lähes ennalleen. Lähivierailuja järjestettiin 1239 edellisvuoden 400 lähivierailun sijaan.

Virtuaalivierailut säilyivät edelleen lähivierailujen rinnalla mutta niiden määrä putosi puoleen vuoteen 2021 verrattuna. Tekninen toteutus tapahtui pääosin vierailujen tilaajien omien yhteyksien kautta, jonka seurauksena selvisimme lopulta yhdellä teknisellä tukihenkilöllä entisen kahden sijaan.

Poikkeusvuosien jälkiseurauksena striimien ja tallenteiden kysyntä lisääntyi merkittävästi. Kirjailijoiden live-esiintymisiä haluttiin striimata ja tallentaa kirjastoihin sekä kouluihin eri puolille Suomea. Ongelmaksi nousivat kirjailijoiden palkkioasiat. Yhden esityksen striimaaminen kuntien eri kirjastoihin tai eri kuntien kouluihin nosti huolen pitkällä juoksulla mahdollisesti vähenevistä kirjailijavierailuista. Yhden lähivierailun hinnalla toivottiin esitysten striimausmahdollisuutta ja/tai tallennusta enimmillään tuhansille eri kuntien koululaisille. Lukukeskuksella ei ollut resursseja ottaa striimeja ja tallenteita vierailusopimuksen piiriin erilaisten vastuukysymysten vuoksi. Palkkiosuosituksia oli mahdotonta määritellä mm. moninaisten striimi- ja tallennevariaatioiden takia. Kirjailijaliiton kanssa aloitettiin keskustelu asian ratkaisemiseksi.

Vuodelle oli ominaista tarjouspyyntöjen sekä Lukukeskuksen kirjailijalistan ulkopuolelta tilattavien kirjailijoiden määrän lisääntyminen. Yhä useampi tilaaja pyysi ennakoon laskelmia eri vierailuvariaatiosta ennen kuin teki päätöksen vierailutilauksesta. Kirjailijalistan ulkopuolelta toivottiin useita vierailijoita esikoiskirjailijoista suosittuihin tubettajiin.

Venäjän aloittaman sodan myötä demokratia -aihe nousi uudeksi teemaksi asiantuntijaluennoissa. Sen sijaan aiemmin suosittu eri asiantuntijoiden pitämät sotahistorialliset luennot vähenivät.

Kirjailijavierailujen kokonaisluku oli 1717 sisältäen kaikki tilatut suomen- ja ruotsinkieliset kirjailijavierailut, Lukukeskuksen järjestämät hankevierailut ja virtuaaliset kirjailijavierailut (v. 2021: 1280 kpl, 2020: 1067 kpl, 2019: 1861 kpl).

Suomenkielisiä kirjailijavierailuja tilattiin 1134 kpl. Näistä lähivierailuja oli 858 kpl ja virtuaalisia 242. Ruotsinkielisiä vierailuja tilattiin 268 kpl, näistä virtuaalisia oli 6.

Lukukeskus järjesti hankkeisiin liittyviä suomenkielisiä vierailuja 195 kpl, joista virtuaalisesti 49 kpl. Osana ruotsinkielistä hanketoimintaa Lukukeskus järjesti 120 ruotsinkielistä kirjailijavierailua, joista virtuaalisesti 13.

Työtilaisuuksia Lukukeskus tarjosi yhteensä noin 300 kirjailijalle ja palkkioita tilitettiin esiintyjille yhteensä 429 444,28 € sisältäen hankkeet. Peruuntuneita vierailuja oli 145 kpl.

Vuoden aikana vierailupalveluun liittyi 109 kirjailijaa (vuonna 2021 66 kirjailijaa).

Maantieteellisesti kirjailijaesiintymisiä oli entiseen tapaan eniten Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla, joissa molemmissa vierailumäärät nousivat edellisvuodesta: Uudellamaalla vierailuja oli 494 ja Pohjanmaalla 373. Kasvua oli Pirkanmaalla 103, Hämeessä 134, Keski-Suomessa 61, Etelä- ja Pohjois-Karjalassa 56 sekä Lapissa 40. Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa vierailuja tehtiin yhteensä 126, Savossa esiintymisiä oli 74. Ahvenanmaalla vierailuja tehtiin 36 eli hiukan enemmän kuin ennen. Kainuussa luku nousi hieman 10 kpl.

Suomen lisäksi vierailuja tehtiin virtuaalisesti Yhdysvaltoihin ja Ruotsiin sekä FILIn tilaamina Italiaan, Slovakiaan, Unkariin, Romaniaan, Puolaan, Riikaan ja Saksaan.

Vierailut kohdentuivat pääosin lapsiin ja nuoriin: 70% lapset ja nuoret, 30% aikuiset.

Palautekyselyn perusteella tilaajien tyytyväisyys oli 4,7 (ast. 1-5).

Suomenkielisistä kirjailijavierailuista vastasi kokopäiväisesti ohjelmapäällikkö Ulla Arkoma ja virtuaalivierailujen teknisestä toteutuksesta tuottaja Jonatan Kunnas. Hankevierailuista vastasivat tuottaja Suvi Alanko sekä tuottaja Jonatan Kunnas. Ruotsinkielisistä vierailuista vastasi kulturproducent Barbro Enckell-Grimm sekä ruotsinkielisistä virtuaalivierailuista Jonatan Kunnas.

Kirjailijavierailuyhteistyö

Vuoden 2022 aikana Helsingin kirjailijat järjestivät kaksi esikoiskirjailijatilaisuutta Villa Kivessä, joissa Lukukeskuksen edustaja kävi kertomassa kirjailijavierailuista.

Espoon kaupunki tarjoaa Espoon peruskouluille mahdollisuuden tilata perinteisiä kirjailijavierailuja sekä työpajoja Lukukeskuksesta. Vierailut ovat osa Espoon kaupungin Kulttuuri- ja liikuntapolkusuunnitelmaa. KULPS! -vierailut toteutetaan yhteistyössä Espoon kirjastojen kanssa. Osa KULPS! -kirjailijoista vaihtuu lukuvuosittain.

Espoon kanssa yhteistyössä järjestettävät suomenkieliset KULPS! -vierailut jatkuivat edelleen pääasiassa virtuaalivierailuina. Tilausmäärät olivat huomattavasti pienemmät kuin aiempina vuosina. Vierailuja tarjottiin Espoolaisille 1.-6. luokille ja erityisryhmille lähi- sekä virtuaalivierailuina. Virtuaalisina kirjailijavierailuina toteutettiin yhteensä 22 esitystä ja paikan päällä 8 työpajaa (vuonna 2021: yli 100 kpl). Lukuvuoden 2022 aikana KULPS! -ohjelman kautta työtilaisuuksia tarjottiin 10 kirjailijalle.

Perinteinen Runebergin päivän vierailukiertue toteutettiin eri luokka-asteille Porvoossa ensimmäistä kertaa pandemian jälkeen lähivierailuina. Esintymisiä oli 10 (5 ruotsinkielistä ja 5 suomenkielistä). Kiertue työllisti 10 suomen- ja ruotsinkielistä kirjailijaa.

Yhteistyötä tehtiin myös Filin kanssa. Filin suunnittelemilla etävierailuilla suomalaiset kirjailijat ja kääntäjät tapasivat virtuaalisesti ulkomailla suomen kieltä, kirjallisuutta ja kääntämistä opiskelevia opiskelijoita. Fili tilasi Lukukeskukselta 6 kirjailija-kääntäjäesintymistä eri puolille maailmaa.

Lukukeskus järjesti yhteistyössä Sitran kanssa kirjailijavierailuja demokratia-teemalla. Sitran novellikokoelman *2040 – Tarinoita demokratian tulevaisuudesta* -kirjailijat vierailivat 23 lukiossa 16 paikkakunnalla ympäri maan, Turusta Ivaloon. Kirjailijavierailuille osallistui yhteensä lähes 1 000 opiskelijaa. Hankkeen vierailuista 10 toteutettiin etävierailuina ja 20 lähivierailuina.

Vuodesta 2018 lähtien Goethe-Instituutin DRIN – Lastenkirjavisioita -hanke on nostanut esiin kysymyksiä moninaisuudesta, representaatiosta, inklusiosta ja normikritiikistä lastenkirjallisuudessa. Vuonna 2022 Lukukeskus järjesti yhteistyössä Goethe-instituutin kanssa Drin-hankkeeseen liittyen 4 kouluvierailua Helsingissä, joissa esiteltiin DRINin teemoja 9-, 11- ja 16-vuotiaiden ryhmille.

SPR:n ja Otavan kanssa yhteistyössä järjestettiin SPR:n Lukukuu -kampanjaan liittyen 4 virtuaalista kirjailijavierailua.

Svenskspråkiga författarbesök

Läscentrum förmedlade sammanlagt 338 författarframträdanden på svenska år 2022. Av dem var 19 virtuella (jämfört med 120 året innan), 369 på plats i skolor och på bibliotek, enstaka på medborgar- eller arbetarinstitut.

Lite färre än hälften, 120 framträdanden skedde inom ramen för projekt (En författare till varje skola, Prata bok, Författarna och Gör boken levande).

Författarna är ett samarbete med Finlands svenska författareföreningen. Samarbetet initierades år 2022. Det året besökte Karin Erlandsson lågstadieskolor, Ellen Strömberg högstadiet och Maria Turtshchaninoff gymnasiet i Jakobstad.

I och med att man frångått coronarestriktioner har andelen författarbesök och verkstäder på plats ökat. Det har frigjort resurser för Läscentrums svenska producent att administrera besök, redigera recensioner och artiklar för Läsglans.

Vi har nått medarbetare via nyhetsbrev till skolor och lärare som uppmuntrat sina elever att skriva.

Läscentrums största svenskspråkiga beställare är Bokkalaset i Ekenäs, såväl den del av festivalen som ordnas för vuxenpublik (17 framträdanden) som skoldelen (43 framträdanden och en poesitävling). Andra kommunsamarbeten är Borgå stad med författarbesök till skolorna på Runebergsdagen (5 besök), Kulps! för Esbo stad (tre besök).

4.1 Kirja eläväksi – Gör boken levande

Vuonna 2022 saatiin päätökseen laaja-alaisesti kirjailijavierailujen saavutettavuutta parantanut Kirja eläväksi -hanke, joka toteutettiin Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustuksella. Tavoitteena oli laajentaa hankkeen avulla vierailujen saavutettavuutta ja toteuttaa sekä pilotoida monenlaisia vierailukonsepteja erilaisille kohderyhmille eri puolilla Suomea. Hankkeessa päästiin kokeilemaan esimerkiksi kuvittajien ja selkokirjailijoiden vierailuja, erikielisiä ja eri genreihin liittyviä vierailuja sekä työpajamalleja. Erilaisten vierailukonseptien tavoitteena oli saada lapset ja nuoret löytämään lukemisen ja kirjallisuuden eri muodot ja innostaa lukemaan kaikissa kieli- ja ikäryhmissä. Vierailuilla tavoitettiin 5000 lasta ja nuorta ympäri Suomen. Vierailupalautte antaa tärkeää tietoa siitä, miten vierailut toimivat parhaiten erilaisten kohderyhmien lukemisen tukena ja miten vierailukonsepteja voidaan jatkossa kehittää edelleen.

Hankkeessa toteutettiin 150 kirjailijavierailua. Vierailuja järjestettiin yhteensä 76 oppilaitoksessa ja päiväkodissa, ja ne tavoittivat tavoitteiden mukaisesti noin 5000 lasta ja nuorta. Kevään ja syksyn 2022 aikana tehtiin 143 Kirja eläväksi -vierailua, joista 35 oli virtuaalivierailuja osittain koronarajoitusten vuoksi. Vierailuja tehtiin päiväkodeissa, ala- ja yläkouluissa, toisen asteen oppilaitoksissa ja aikuiskoulutuksessa (Tuva ja AIPE). Maantieteellisesti vierailuja järjestettiin 14 maakunnassa ja 39 kunnassa aina Utöstä Sevettijärvelle.

Vierailuissa tehtiin laajaa yhteistyötä kasvatus- ja kirja-alan toimijoiden kanssa. Vierailuryhmät löydettiin paitsi hankkeen omalla hakulomakkeella ja aiempaan Lukuliike koulussa -kampanjaan hakeneiden joukosta, myös yhteistyöllä esimerkiksi kirjastojen ja lukukoordinaattoreiden kanssa.

Helsingin kaupungin lukutaito-opettajien kanssa järjestettiin vierailuja seitsemässä helsinkiläisessä yläkoulussa, joissa S2-oppilaiden osuus on suuri. Selkokeskuksen jakaman hakulomakkeen kautta tavoitettiin selkokirjavierailuista kiinnostuneita kouluryhmiä. Selkokeskuksen kanssa myös suunniteltiin yhdessä selkovierailujen toteutusta ja Kustannusosakeyhtiö Otavan kanssa lukupiirivierailun mallia.

Vierailuilla testattiin erilaisten vierailutyyppeiden toimivuutta, mikä näkyi sekä vierailijoiden että vierailukonseptien moninaisuutena. Eri oppilaitoksissa vieraili yhteensä 55 kirjallisuusalan ammattilaista. Suurin osa vieraista oli lasten- ja nuortenkirjailijoita. Lisäksi vierailijoina oli kääntäjiä ja kuvittajia. Vierailijat edustivat eri kirjallisuudenlajeja: tietokirjailijoita, sarjakuvataiteilijoita, runoilijoita ja selkokirjailijoita. Vierailuja järjestettiin suomeksi, ruotsiksi, saamen kielellä sekä englanniksi. Kaksikielisellä vierailulla mukana oli suomenkielinen kirjailija ja darinkielinen kuvittaja.

Uusina vierailukonsepteja olivat useamman vierailukerran kirjakummitapaamiset, lukupiirivierailut ja esimerkiksi kuvittajan ja kirjailijan yhteisvierailut. Perinteisten vierailujen lisäksi kokeiltiin työpajamalleja, kuten sarjakuva-, tietokirjallisuus-, runo- ja kirjanmerkkityöpajoja. Päiväkodeissa pidettiin loru- ja satuhetkiä.

Tavoitelluista kohderyhmistä vierailut onnistuivat palvelemaan hyvin syrjäseutujen kouluja, toisen asteen oppilaitoksia sekä selkokirjallisuudesta hyötyviä, kuten lukivaikeuksista kärsiviä ja maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria.

Opettajia pyydettiin vastaamaan kyselyihin ennen vierailuja ja vierailujen jälkeen. Palautteen perusteella erilaiset vierailut ovat opettajien mielestä oiva keino lukemaan innostamiseen. Hankkeen alkukartoituksessa 95 % vastaajista koki lukemaan innostamisen tärkeäksi. Vierailun jälkeen lähes kaikki vastanneet opettajat ajattelivat, että kirjailijavierailu sopi osaksi oppituntia ja opetusta erinomaisesti tai hyvin (96 %). Vierailu lisäsi kiinnostusta kirjoihin 80 %:n mielestä, ja vierailu oli inspiroinut ja tuonut uutta näkökulmaa opetukseen 66 %:lle vastaajista. Palaute osoittaa, että vierailut sekä herättävät lasten ja nuorten kiinnostusta lukemiseen että tukevat opettajien lukutaitotyötä.

Myös vierailujen tekijöiltä kerättiin palautetta, jossa nousi esiin esimerkiksi ilo maan eri puolilla asuvien lasten ja nuorten kohtaamisesta virtuaalivierailuilla. Kirjailijavierailua pidettiin tärkeänä kirjallisuuskohtaamisena erityisesti sellaisille lapsille tai nuorille, jotka eivät yleensä ole kiinnostuneita kirjoista.

Palautetta analysoidaan tarkemmin hanketta raportoidessa ja sen pohjalta pystytään jatkossa tarjoamaan entistä oivaltavampia vierailuja ja tukemaan näin eri-ikäisten lasten ja nuorten lukukasvatustyötä eri oppilaitoksissa. Hankkeen myötä Lukukeskuksen suunnitelmana on hakea rahoitusta esimerkiksi selkokirjailijavierailujen jatkamiseen.

4.2. En författare till varje skola

Läscentrums projekt En författare till varje skola består av författares skolturnéer i olika delar av Svenskfinland regionvis.

Skolan har möjlighet att få en klassuppsättning böcker skrivna av den besökande författaren. Läscentrum har materialpaket skolorna får, som ska användas i anslutning till författarbesöken. Skolorna förbinder sig till att läsa in sig på en bok av den besökande författaren innan besöket och att förbereda sig, arbeta kring läsningen och förbereda frågor.

En författare till varje skola nådde sammanlagt 2149 elever år 2022. Det är något mer än året innan, men lite mindre än medeltalet. Orsaken är restriktionerna i början av året och personalsituationen i skolorna.

Turnéerna gick i år till västra Finland. I början av år 2022 var intresset begränsat på grund av coronatrötthet och stress i skolorna. Hanna Lundström och Michaela von Kügelgen gjorde ett skolbesök per man, Maria Turtshchaninoff besökte ett par skolor. På höstterminen gjorde Cara Knuutinen en turné (tre skolor), Eva Höglund besökte tre skolor, Karin Collins sju skolor och Anna Härmälä fem skolor på Åland. Malin Klingenberg besökte fem skolor i Österbotten.

Eftersom många skolor ansåg det belastande med två besök, ett live och ett kortare virtuellt frångick vi konceptet med virtuella författarbesök. Vårterminen 2022 ville en del (författare och skolor) hellre göra virtuella besök. Skolorna har uppskattat att de fått besök med författare med lokal anknytning, i en del fall av en före detta elev.

En författare till varje skola finansieras av Svenska kulturfonden och Konstsamfundet. En del av intäkterna kommer från kommunernas självrisksdel.

5. Lukemisen edistäminen

Lukukeskuksen tavoitteena on taata tasavertaiset mahdollisuudet lukemiseen kaikissa ikäryhmissä ja kaikenlaisista taustoista tuleville ihmisille. Lukemisen edistämisen teemoissa korostuivatkin vuonna 2022 erityisesti varhaislukeminen, monikielisyys sekä kirjailijavierailukonseptien kehittäminen entistä saavutettavimmiksi ja monipuolisemmiksi.

Lukemisen edistämiseksi ja lukutaidon vahvistamiseksi luotiin myös uusia yhteistyökumppanuuksia- ja verkostoja. Lukukeskus osallistui aktiivisesti Aivoliiton käynnistämän kansallisen aivoterveysohjelman valmisteluun asiantuntijatyöryhmän jäsenenä. Toiminnanjohtaja Emmi Jäkkö pääsi vaikuttamaan ohjelman sisältöön ja kertomaan lukutaitotyöstä laajalle joukolle kasvatustieteen, lääketieteen, psykologian ja sosiaalitieteiden asiantuntijoita ja tutkijoita. Lukukeskus on yksi keskeinen kumppani Kansallisen aivoterveysohjelman toimeenpanossa.

Monikielisen lukutaidon edistämiseksi teimme läheistä yhteistyötä Goethe-Institutin DRIN-hankkeen (diversiteetti, representaatio, inklusio, normikriittisyys) kanssa. Järjestimme yhteisiä webinaareja ja tuotimme sisältöjä teemojen edistämiseksi kouluopetuksessa.

Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on palkannut helsinkiläiskouluihin lukutaito-opettajia tukemaan heikosti lukevia. Lukutaito-opettajien kanssa toteutettiin sekä Kirja eläväksi -hankkeen vierailuja että Sanat haltuun -työpajoja. Tavoitteena oli lisätä lukutaito-opettajien kiinnostusta ja tietämystä vierailutoiminnasta ja sen vaikutuksista.

Lukukeskus vaikutti lukutaitotyön edellytyksiin jättämällä lausunnot niin sivistysvaliokuntaan kuin valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle. Sivistysvaliokunta pyysi lausuntoa valtion talousarviosta perustaitojen, osaamisen tuen, opetuksen laadun ja tasa-arvon sekä osaavan työvoiman saatavuuden näkökulmasta. Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto pyysi lausuntoa Valtion talousarviosta teemalla ”lukutaidon ja kansallisen lukutaitostrategian toimeenpanon tilanne”. Lausuntoa laadittaessa teimme läheistä yhteistyötä Opetushallituksen Lukuliikkeen, Äidinkielenopettajien liiton ja Lastenkirjainstituutin kanssa.

Lisäksi Lukukeskus otti kantaa Opetus- ja kulttuuriministeriön laatimaan kulttuuripolitiikan strategiaan. Seuraavaa hallituskautta varten laaditussa strategiassa esitetään Lukulahja lapselle -ohjelmalle pysyvää rahoitusta.

Lukukeskus osallistui Valtiovarainministeriön kutsumana Kansallisiin dialogeihin, jotka edistävät poliitikkojen ja kansalaisten keskusteluja ja ajatuksenvaihtoa. Lukukeskus nosti erityisesti esiin kulttuurin merkityksen ”henkiselle huoltovarmuudelle”.

Vuoden päätteeksi Lukukeskus aloitti yhteistyön Helsingin työllisyyspalveluiden kanssa. Tarkoituksena on selvittää heikon lukutaidon merkitystä aikuisten työllistymiselle ja digipalveluiden hyödyntämiselle.

5.1 Lukulahja lapselle – En läsgåva till barnet

Lukulahja lapselle -ohjelman alusta saakka ajatuksena oli, että ohjelma voisi jatkua myös Suomen Kulttuurirahaston mahdollistaman kolmevuotisen pilottivaiheen jälkeen. Ohjelman jatkon turvaaminen aloitettiin jo alkuvuonna 2021.

Lukulahja lapselle -ohjelma on kirjattu vuonna 2021 valmisteltuun kansalliseen lukutaitostrategiaan. Strategian suuntaviivoihin kirjatuissa toimenpiteissä todetaan ”yhdistetään lukutaitotyö perheen hyvinvointia tukeviin rakenteisiin lapsen syntymästä lähtien. Jaetaan tietoa aikuisen ja lapsen yhteisistä lukemisen tavoista. Vahvistetaan varhaislukemista perheissä perehdyttämällä huoltaja lukemiseen ja monipuolisiin lukutaitoihin esimerkiksi jatkamalla Lukulahja lapselle -ohjelmaa osana neuvolatoimintaa.”

Lukukeskus piti säännöllisesti yhteyttä päättäjiin ja viesti ohjelman vaikutuksista sosiaalisessa mediassa viikoittain. Lukukeskus jätti Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle lausunnon ohjelman jatkosta ja valiokunnan esityksen mukaisesti eduskunta päättikin rahoittaa ohjelmaa vuoden 2022 ajan osana valtion budjettia. Päätös käsiteltiin eduskunnan suuressa salissa 17.12.2021. Eduskunta myönsi valtion talousarviossa rahoituksen Lukulahja lapselle -ohjelmaan vuodelle 2022. Rahoituksella on mahdollista tavoittaa vuonna 2022 syntyvät arviolta 50 000 lasta.

Ohjelma toteutettiin vuonna 2022 samoin sisällöin kuin aiemmin. Julkisin varoin toteutettuna kirjakasseja on kuitenkin mahdollista jakaa vain suomeksi ja ruotsiksi.

Ohjelman käynnistyessä Euroopan muuttunut tilanne uhkasi kirjojen painamista paperin saatavuusongelmien takia. Vuoden loppuun mennessä kasseja oli kuitenkin jaettu jo 30 000 kappaletta.

Lukulahja lapselle -ohjelman toteutuksen ja kulurakenteen kannalta järkevää on, mitä pitkäjänteisemmin ohjelman toteutusta voi suunnitella. Siksi jo vuonna 2022 pyrimme vaikuttamaan ohjelman jatkumahdollisuuksiin osana tulevaa hallitusohjelmaa.

Vuoden 2022 päätteeksi Lukulahja lapselle -ohjelma palkittiin Lastenkirjainstituutin myöntämällä Onnimanni-palkinnolla.

5.2 Lue lapselle – Läs för barnet

Lue lapselle -toimintaan myönnettiin rahoitusta vuonna 2022 Opetushallituksesta ja Svenska kulturfondenista. Rahoitusten turvin pystyimme jatkamaan materiaalien, oppaiden ja esitteiden toimittamista päiväkodeihin ja muille ammattilaisille. Pääsimme uudistamaan kirjasuosituksia, ammattilaisten materiaaleja sekä huomioimaan entistä paremmin monikielisten perheiden tarpeet. Työ jatkuu samojen teemojen parissa myös vuonna 2023.

Lue lapselle -sisällöt ovat hyvin tunnettuja ja laajasti käytössä päiväkodeissa ympäri Suomen. Lisäksi sisältöjä hyödynnetään Lukuliike-rahoituksella käynnistettyjen kuntien lukuprojektien ja lukukoordinaattoreiden toiminnassa. Lisäksi hankkeessa on tehty oppilaitosyhteistyötä mm. Omnian sosiaalialan opiskelijoiden kanssa. Materiaaleja ovat hyödyntäneet myös puheterapeutit, kirjastot sekä muut kasvatuksen ammattilaiset. Lue lapselle -hanke on ollut sisältyhteistyökumppanina Vanhempainliiton Karuselli-hankkeessa.

5.2. Prata bok

Prata bok, skolelevers författarsamtal på Bokmässan i Helsingfors, hölls torsdagen den 27 och fredagen den 28 oktober 2022. Det här var andra gången Läscentrum administrerade Prata bok. Vi tog över projektet av Utbildningsstyrelsen som handhaft det två år.

Vi fick med nio skolgrupper. Ett gymnasium från Vasa, en högstadiegrupp från Larsmo, en lågstadielklass från Pedersöre, två högstadiegrupper från Pargas och fyra årskurser 5 och 6 – två från Sibbo, en från Esbo och en från Helsingfors.

De elever som uppträdde på scen deltog i en skolningsdag den 30 september på Luckan i Helsingfors tillsammans med sina lärare. Skolningsdagen hölls av Silja Sahlgren-Fodstad och Märta Westerlund. De tog upp hur man söker information om författare och deras böcker, vad som lönar sig att tänka på när man ställer frågor och hur man använder mikrofon, hur man tacklar nervositet och annat som kan vara bra att tänka på innan. I responsen efter Prata bok och Bokmässan kom det fram att många var överraskade av hur stor Bokmässan är.

Lågstadiegrupperna uppträdde torsdagen den 28 oktober på Blåbärslandet. Programmen följde efter varandra så att skolgrupperna kunde ta del av varandras samtal. Också andra kom för att lyssna. Högstadierna och gymnasiet hade sina framträdanden fredagen den 29 oktober på Kirjakallio. Också de lyssnade på varandras samtal. Författarna som blev intervjuade tackade efteråt för att eleverna var väl insatta och förberedda, för att det fanns rikligt med publik och för att de fick betalt.

Skolorna fick klassuppsättningar med böcker av de författare de träffade på Bokmässan.

Clutch productions gjorde två videon om Prata bok med inslag både från skolningsdagen, kommentarer av elever och lärare och från samtalen från Bokmässan. Videon används för att sprida information och för att locka fler skolor att ansöka om att få vara med. Vi strävar efter lokal spridning.

Från slutet av november skickade de in texter, artiklar, recensioner och bilder som Läscentrum lade in i Läsglans, den nyöppnade svenska avdelningen av Lukufiilis. I nyhetsbrev har vi nått också andra skolor som fått läsande ungdomar att medverka med recensioner av ungdomsböcker.

Prata bok finansieras av Svenska kulturfonden och Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne.

5.4 Monikielinen lukutaito -hanke

Vuonna 2022 saatiin päätökseen edellisvuonna valmisteltu Monikielinen lukutaito -selvityshanke. Tavoitteena oli selvittää, minkälaisia toimintatapoja lasten oman äidinkielen ja lukutaidon ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi on jo käytössä ja miten hyviä käytäntöjä pystytään hyödyntämään laajemmin. Tietoa päiväkotien, kirjastojen ja yhteisöjen omista toimintamalleista koottiin laajaan kyselyihin ja haastatteluihin perustuvaan selvitykseen, joka antaa tietoa ja eväitä julkisten ja yksityisten palvelujen kehittämiseksi kaiken kielisten lukutaidon tueksi.

Kyselyt ja haastattelut toteutettiin yhteistyössä Innolinkin kanssa. Kyselyillä kartoitettiin päiväkotien ja kirjastojen tarpeita ja mahdollisuuksia tukea perheen omaa kieltä, mutta myös lukutaitoa suomeksi tai ruotsiksi. Kyselyihin vastasi 373 päiväkodin työntekijää ja 178 kirjaston työntekijää. Maahanmuuttajayhteisöihin jalkauduttiin haastattelemaan 8:aa yhteisöjen järjestöjen edustajaa sekä 28 vanhempaa monikielisistä perheistä, joissa oli ensimmäisenä kielenä arabia, somali tai venäjä. Fokushaastattelujen tavoitteena oli selvittää perheiden aitoja tarpeita ja haasteita.

Kielitietoisuuden ja -taidon tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tukee luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä sekä kaikkea oppimista. Selvityksen kokoamisessa asiantuntija-apuna toimi lukutaitotutkija Maiju Kinossalo, jonka identiteettitutkimuksen näkökulmat laajensivat entisestään käsitystä monikielisen lukutaidon merkityksestä. Selvitysraportti kuvaa vastaajien olemassa olevia käytänteitä, haasteita ja tarpeita monikielisen lukutaidon tukemiseksi sekä esittää toimenpide-ehdotuksia. Raportti on julkaistu Lukukeskuksen nettisivuilla suomeksi ja englanniksi.

Tärkeänä tarpeena pidettiin kaikissa vastaajaryhmissä keskinäisen yhteistyön vahvistamista, kuten kielitietoisuuden käytänteiden ja vanhempien osallisuuden lisäämistä varhaiskasvatuksessa. Sekä kirjastoissa että varhaiskasvatuksessa tarvitaan enemmän resursseja monikieliseen lukutaitotyöhön. Selvityksessä huomattiin, että kaikki selvitykseen vastanneet ryhmät tarvitsevat lisää tietoa ja osaamista monikielisen lukutaidon tukemisessa. Erityisesti osaamisen tasavertaisuuteen koko Suomessa tulee kiinnittää huomiota jatkossa.

Haastatelluille perheille toimitettiin tutustuttavaksi Lukulahja lapselle -kirjakassin iltasatukokoelma Satulahja perheen omalla äidinkielellä sekä opas vanhemmalle lukemisen tärkeydestä ja oman äidinkielen ylläpitämisen merkityksestä. Lisäksi osa perheistä oli saanut lähineuvolasta Lukulahja-kirjakassin omalla äidinkielellä ennen haastatteluja. Perheiltä kysyttiin materiaalista palautetta sekä haastatteluissa että postitse muutama kuukausi kirjojen jakamisen jälkeen. Jälkikyselyihin ei tullut vastauksia, mutta perheiltä saatiin jo haastatteluissa joitakin palautteita, joita voidaan käyttää tukimateriaalin kehittämiseen.

Jatkamme monikielisen lukutaitotyön parissa seuraavana vuonna kehittämällä selvityksen pohjalta Lue lapselle -hankkeessa aiemmin 19 kielellä tuotettua opasmateriaalia perheille ja ammattilaisille. Lue lapselle – monikieliset perheet jatkohankkeelle on Opetushallituksen Lukuliikkeen rahoitus. Monikielinen lukutaito -selvitys toimii merkittävänä tiedonlähteenä siihen, miten lasten monikielistä lukutaitoa voidaan tukea entistä paremmin monikielistyvässä Suomessa.

5.5 Sanat haltuun

Sanat haltuun -työpajojen tavoitteena on vahvistaa nuorten lukutaitoa ja lisätä kiinnostusta lukemiseen. Pajoihin on osallistunut kuuden toimintavuoden aikana lähes 10 000 nuorta ympäri Suomea, ja opetusmetodeja on kehitetty heidän avullaan. Sanat haltuun -lukutaitopajat on suunnattu erityisesti lukemiseen kielteisesti suhtautuviin nuoriin. Pajoissa on löydetty tehokkaita tapoja saada heidät tunnistamaan lukutaidon merkitys sekä kiinnostumaan kaunokirjallisuudesta.

Sanat haltuun -pajoissa luetaan ja analysoidaan rap-lyriikoita. Rap-lyriikan lähtökohtaisen tekstilähtöisyyden ja kiistämättömän suosion takia se on osoittautunut hedelmälliseksi Troijan hevoseksi kaventamaan yhä levenevää kuilua korvanappien ja kirjallisuuden välillä.

Vuonna 2022 Sanat haltuun -hanketta jatkettiin Opetushallituksen Lukuliikkeen tuella. Hankkeen tavoitteena oli testata erilaisia työpajamalleja ja tuottaa Sanat haltuun -opettajan opas äidinkielen opetuksen tueksi. Opettajan oppaaseen on koottu 3 uutta työpajamallia, jotka sopivat osaksi perusopetuksen yläasteen tai toisen asteen äidinkielen ja kirjallisuuden opetusta. Työpajat sopivat sovellettuina myös erityisen tuen ryhmille, nuorisotyöhön ja vankiloihin. Sanat haltuun -pajoissa testatut opetusmenetelmät on koottu yksiin kansiin, jotta kuka tahansa voisi opettaa lukutaitoa Sanat haltuun -menetelmällä ja teemoilla.

Hankkeen ajan keräsimme palautetta pajoihin osallistuneilta opettajilta. Kaikki opettajat kokivat, että Sanat haltuun -pajat sopivat osaksi äidinkielenopetusta. ”Pajan jälkeen runojen käsittelemiseen oli selvästi parempi motivaatio oppilailla ja runojen kirjoittaminenkin sujui hienosti.” ”Työpajan näkökulma tarinoiden kertomisen merkityksestä oli erinomainen.”

88 % opettajista koki, että pajat onnistuivat osallistamaan kaikkia oppilaita. ”Paja sai osallistettua sellaisia oppilaita, jotka eivät muuten ole välttämättä kovin aktiivisesti mukana opetuksessa.”

79 % opettajista arvioi oppilaiden innostuneen pajasta. ”Pajassa loistivat nekin, joiden kyvyt eivät yleensä pääse oppitunneilla esiin.” ”Ei ole helppo keksiä, kirjoittaa, heittäytyä ja avata itseään toisten edessä, mutta niin tapahtui tänään, ja olen siitä tosi iloinen.” ”Oppilaat ovat ylpeitä ja onnellisia yhteisesti tuotetusta tekstistä ja odottavat kovasti pajalle jatkoa.”

40 % opettajista koki nuorten oppineen uutta ja muuttaneen käsitystään lukutaidosta pajaan osallistuttuaan, 58 % arveli käsitysten muuttuneen jonkin verran. ”Erinomainen muistutus meille opettajille siitä, että oppimista tapahtuu silloin kun asia liittyy oppilaiden omaan kokemusmaailmaan ja herättää tunteita.”

”Oppilaat tuottivat tekstiä, mikä oli ihan huikeaa! Käsittelyn alla olleet rap-lyriikat käsitteivät heidän kokemusmaailmaansa ja niitä yhdessä analysoimalla saatiin todella esiin oppilaiden kyky löytää tekstistä erilaisia merkityksiä ja tehdä tulkintoja. Harvoin näkee heitä koululuokassa näin keskittyneinä ja motivoituneina!”

Sanat haltuun -työpajat on suunniteltu moniammatillisena yhteistyönä, jossa opetussisällöt ja kirjallinen kulttuuri ovat Aleksis Salusjärven käsialaa. Hän on toiminut kirjallisuuden ammattilaisena vuosien ajan. Rap-lyriikan analysoimisesta ja musiikillisesta sisällöstä vastaa muusikko Mikko Sarjanen (Atomirota- ja Notkea Rotta -yhtyeet). Pedagogisesta sisällöstä ja työtapojemme toimivuudesta haastavissakin ympäristöissä vastaa Hanna Markkanen, joka on työskennellyt puheterapeuttina Helsingin alueen erityiskouluissa sekä useissa alueellisissa erityisluokissa pääkaupunkiseudulla.

6. Julkaisut

6.1 Kiiltomato.net – Lysmasken: Kirjallisuuskritiikin verkkolehti

Kirjallisuuskritiikin verkkolehti Kiiltomato-Lysmasken julkaisee kritiikkejä teoksista, jotka ansaitsevat enemmän huomiota. Kiiltomaton teksteille ominaista on perehtyneisyys ja kyky kontekstualisoida teoksia monipuolisesti. Kiiltomato on toiminut verkkolehtenä jo yli 20 vuoden ajan. Lisäksi kaksikielisenä kirjallisuuslehtenä se on ainutlaatuinen Suomen kulttuurilehtien kentällä. Lukukeskus tavoittaa uusia kirjoittajia, lukijoita ja asemoi itseään kirjallisuuden kentällä Kiiltomaton kautta. Samalla Kiiltomato tarjoaa toimeentuloa kriitikoille ja edistää kirjallisuuden vastaanottoa Suomessa.

Kiiltomato-Lysmaskenin Päätoimittajana jatkoi kirjallisuuskritikko ja -tutkija Ville Hämäläinen sekä ruotsinkielisenä toimittajana Camilla Lindberg.

TÄYDENTYY

7.2 Lukufiilis ja Läsglans – Media nuorilta nuorille

Lukufiilis on nuortenkirjallisuuteen keskittyvä media, joka esittelee ajankohtaisimmat nuortenkirjat, kirjailijat ja ilmiöt. Lehteä tekevät 13–19-vuotiaat ympäri Suomen ja juttuja tilataan myös ammattikirjoittajilta. Vuonna 2022 tuotimme Lukufiilikseen monipuolista ja nuortennäköistä sisältöä ja tavoitimme entistä enemmän nuoria uusien yhteistöiden kautta.

Lukufiilikseen kirjoitti 30 nuorta avustajaa. Lukufiiliksessä julkaistiin vuoden aikana 110 juttua nuortenkirjallisuuden ilmiöistä, nuortenkirjoista sekä lukemista ja kirjoittamisesta. Eniten julkaistiin kirja-arvioita ajankohtaisista nuortenkirjoista (37 kpl). Lukufiilis onkin avainasemassa nuorten lukemisen tukemisessa alustana, joka nostaa esiin nuortenkirjoja houkuttelevalla tavalla vertaisvinkkien kautta. Laadukkaan sisällön takaamiseksi Lukufiilis tilasi sisältöjä myös ammattikirjoittajilta. Lukufiiliksessä alkoi uusi juttusarja, jossa kirjailijat esittelivät heihin vaikutuksen tehneitä kirjoja. Kirjailijat kirjoittivat myös pääkirjoitukset.

Tarjosimme Lukufiiliksen nuorille avustajille mahdollisuuden kehittää nuorten omaa mediaa ja osallistua sitä kautta kirjallisuuskeskusteluun jatkamalla nuorista koostuvan toimituskunnan toimintaa. Toimituskunta koostuu seitsemästä yläkouluikäisestä ja toisesta astetta käyvästä nuoresta eri puolilta Suomea. Nuorten ääni pääsee näin paremmin kuuluviin niin lehden sisällöissä kuin sosiaalisessa mediassakin. Toimituskunta ideoi ja tuotti Lukufiilikseen sisältöä sekä auttoi kehittämään mediaa. Lisäksi he saivat palautetta kirjoittamistaan teksteistä, jotta heidän olisi mahdollista kehittyä kirjoittajina.

Lukufiiliksen kirjallisuussisällöt löytyvät sieltä missä nuoret itsekkin ovat eli sosiaalisesta mediasta. Lukufiiliksen sosiaalisen median seuraajamäärät kasvoivat 15% edellisvuodesta. Vuonna 2022 Lukufiiliksellä oli 6900 seuraajaa sosiaalisen median kanavissa (vuonna 2021: 6000). Vuonna 2022 julkaistut Tiktok-videot saavuttivat 100 000 katselukertaa. Tiktokissa tehtiin myös yhteistyötä Vantaan kaupunginkirjaston kanssa, kun Lukufiiliksen nuoret kuvasivat kirjaston Tiktok-tilille videoita.

Perustimme alkuvuodesta myös Youtube-kanavan, jossa toimituskuntalainen Otto Rantanen julkaisi kuusiosaisen Kirjasta asiaa -videosarjan. Instagramissa pyöri mm. nuorten lukupiiri ja toimituskuntalaiset jakoivat kirjavinkkejään vuoden aikana.

Lukufiilis sai myös näkyvyyttä valtakunnallisessa mediassa, kun se pääsi mukaan Lotto-lähetysten inserttiin. Lisäksi toimitussihteeri vieraili Seinäjoen kirjaston podcastissa ja päätoimittaja kirjastojen koulutuspäivissä esittelemässä Lukufiilistä.

Lukufiilisen Kirjakomero-podcast jatkui. Jaksoja julkaistiin vuoden aikana seitsemän. Podcastissa Lukufiilisen avustajat keskustelevat kirjoista ja lukemiseen liittyvistä aiheista. Vuonna 2022 heidän kanssaan parissa jaksossa oli mukana myös vieraita. Yksi jakso tehtiin kaupallisessa yhteistyössä kirjanjulkaisupalvelu BoD:n kanssa. Podcastiin tehtiin myös lukuhaaste, johon kaikki saivat ottaa osaa.

Keväällä Lukufiilis teki yhteistyötä lasten, nuorten ja nuorten aikuisten kirjallisuusfestivaali LANU!n kanssa. Nuoret haastattelivat festivaaleilla kirjailijoita sekä kirjoittivat kirjailijahaastatteluja. Lukuviikolla järjestettiin etälukupiiri yhteistyössä Lastenkirjainstituutin Kirjakoplan kanssa.

Teemoina vuonna 2022 olivat sarjakuvat, maailmankirjallisuus, tieto ja ”jännittääkö”.

Lukufiilisen ohjausryhmä koostuu kirjaston henkilökunnasta, opettajista, kustannustoimittajasta, opiskelijoista ja kirjailijasta. Lukufiilisen päätoimittajana toimi Lukukeskuksen tiedottaja Elisa Grönholm ja toimitussihteerinä kirjallisuuden opiskelija Sofia Blomberg.

Saimme Alli Paasikiven säätiöltä ja Suomen Kulttuurirahastolta apurahan Lukufiilisen kehittämiseen sekä nuortenkirjallisuuden ja nuorten lukuharrastuksen edistämiseen. Lisäksi Otto Rantanen sai henkilökohtaisen apurahan Majaoja-säätiöltä, jolla pystyimme tuottamaan videosarjan Youtubeen.

Läsglans

I samband med Prata bok, skolelevers samtal med aktuella finlandssvenska författare på Bokmässan i Helsingfors öppnade vi en svensk avdelning till Lukufiilis, Läsglans år 2021. De första artiklarna som publicerades var artiklar och recensioner om och av de framträdande skolgrupperna och de författares böcker som uppträdde inom ramen för Prata bok. Många recensioner och artiklar är illustrerade av elevers egna uttrycksfulla teckningar.

Med hjälp av nyhetsbrev till skolor och upprop på webben har Läsglans nått läsande ungdomar via lärare. I februari 2023 har vi publicerat sammanlagt 30 artiklar, recensioner och författarporträtt på Läsglans skrivna av ungdomar och ett par redaktionella texter.

Tack vare upprop till modersmåslärare i nyhetsbrev har vi fått in fler intresserade ungdomar som skriver recensioner och artiklar på svenska – också på eget initiativ utanför Prata bok.

7. Hallinto ja talous

Hallitus

Lukukeskuksen hallitus koostui jäsenjärjestöjen edustajista seuraavalla kokoonpanolla

Puheenjohtaja

Kirjailija Juha Itkonen, Suomen Kirjailijaliitto

Jäsenet

Projektikoordinaattori Mika Vainio, Suomen Näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat

Vastaava tuottaja, toimittaja Pirjo Soininen, Suomen kirjastoseura

Kirjailija Mia Franck, Finlands svenska författareförening

Kirjailija Lena Frölander-Ulf, Finlands svenska författareförening

Kirjailija Juha-Pekka Koskinen, Suomen Kirjailijaliitto

Kääntäjä Laura Jänisniemi, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto

Opettaja Taina Timonen-Keskimäki, Äidinkielen opettajain liitto

Kriitikko Vesa Rantama, Suomen arvostelijain liitto

Viestintäpääällikkö Anne Rutanen, Suomen tietokirjailijat

Tuija Tammelander, Kansanvalistusseura

Kirjailija Silja Sillanpää, Suomen Nuorisokirjailijat

Hallitus kokoontui vuonna 2022 viisi kertaa. Lukukeskuksen vuosikokous pidettiin 29.3.2022.

Henkilökunta ja toimisto

Vakituisina työntekijöinä Lukukeskuksessa työskentelivät toiminnanjohtajana Ilmi Villacís (1.1.2015-31.8.2022) ja Emmi Jäkkö (1.9.2022 alkaen, aiemmin kehittämis- ja viestintäpääällikkö), talous- ja hallintopääällikkö Maija Nybäck, ohjelmapääällikkö Ulla Arkoma, tiedottaja Elisa Grönholm sekä tiedottajan vanhempainvapaan sijaisena Stiina Klockars 15.12. alkaen, hankekoordinaattorina 80% työajalla Suvi Alanko ja 30% työajalla Jonatan Kunnas. Ruotsinkielisistä hankkeista, vierailuista ja käännöksistä vastasi osa-aikainen kulttuurituottaja Barbro Enckell-Grimm.

Tiedottaja Elisa Grönholm toimi viestintätehtävien lisäksi Lukufiiliksen päätoimittajana.

Kiiltomato-Lysmaskenin päätoimittajana toimi Ville Hämäläinen. Kiiltomato-Lysmaskenin ruotsinkielisenä toimittajana toimi Camilla Lindberg.

Tilintarkastajana toimi Tiliextra Oy. Tilintarkastajana oli Miro Niska (HT) ja toiminnantarkastajana yomerkonomi Maija Haimi. Kirjanpitopalvelut ostettiin Taloushallinta Uniikki Oy:ltä.

Lukukeskuksen toimisto sijaitsee kirjailijatalo Villa Kivessä osoitteessa Linnunlauluntie 7, Helsinki. Toimitilan vuokraa Kivi-talo Säätiö.

Muu yleishallinto

It-hallinnon toimivuuden ja tietoturvan varmistaminen vaati vuonna 2022 vahvistusta, joten Lukukeskus ry otti käyttöönsä HS-Works Oy-nimisen IT-asiantuntijapalvelun. Palvelun myötä mm. järjeistettiin Microsoft-lisenssit yhdistyksille tarkoitettuihin edullisempiin vastineisiin ja vaihdettiin tietoturvaohjelmistot uusiin. Vuoden aikana myös uusittiin vanhentunutta pienkalustoa kuten akkuongelmista kärsiviä puhelimia, sekä pienennettiin kopiokonehuoltosopimuksen määrää radikaalisti pudonneen hallinnon tulostustarpeen myötä.

Vuonna 2022 talouden ja hallinnon budjetointiin ja seurantaan otettiin käyttöön Fuusor-raportointiohjelma. Tämän lisäksi Lukukeskus ry:n tilitoimisto Taloushallintopalvelu Uniikki Oy on tehnyt siirtymää Procountor-taloushallintaohjelmaan, jonka käyttöönoton myös Lukukeskus ry aloitti vuonna 2022 asteittain. Syyskuussa 2022 siirryttiin palkka- ja palkkiolaskelmien tekoon uudessa ohjelmassa, ja luovuttiin vanhasta Visma Novasta. Samalla Lukukeskuksen oman henkilöstön palkkojen laskeminen ulkoistettiin tilitoimistolle. Kirjailijoiden ja kriitikoiden palkkioiden maksu pysyi edelleen Lukukeskuksen talous- ja hallintopäällikön tehtävänä.

Vuodenvaihteeseen 2023 ajoitettua kirjanpidon, osto- ja myyntilaskujen vaihdosta valmisteltiin pitkin syksyä. Suunniteltuna on sekä kustannuspaikkadimensiointiin että tilikartan muuttuminen vuonna 2023 uuden ohjelman täyden käyttöönoton yhteydessä. Uusia muutoksia on pyritty suunnittelemaan niin, että jatkossa toimintaa on entistä helpompi hahmottaa ja se on entistä läpinäkyvämpää. Tätä enteillen jo vuoden 2022 alusta otettiin tilikartassa käyttöön tilit 7551 Kirjailijavierailujen maksut sekä 7552 Kirjailijavierailujen matkakulut. Näille on uudessa vuoden 2023 tilikartassa myös vastineensa.

Mm. kirjailijavierailujen ja käsiteltävien matkakorvausten määrä nousi ja hallinnon työmäärä lisääntyi loppuvuodesta yli kapasiteetin. Laskutukseen palkattiin joulukuun ajaksi osa-aikaista lisääpua.

Talouden avainluvut

Lukukeskuksen vuoden 2022 toiminnan tulot olivat 1 377 227 euroa ja menot 1 374 464 euroa. Tuloista 432 542 euroa (31 %) oli läpikulkurahaa, joka tuli kirjailijavierailujen tilaajilta. Niillä katettiin vierailujen palkkio- ja matkakulut. Julkaisujen menot olivat yhteensä 67 282 euroa. Muut kulut aiheutuivat hankkeiden kuluista, vakituisten henkilöstön palkkakuluista sekä yleistoiminnan kuluista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustus 338 000 euroa muodosti 24 % Lukukeskuksen kokonaistuloista. OKM:ltä saatiin lisäksi hankeavustuksia. Yksityisen rahoituksen osuus tuloista oli 10%, yhteensä 131 604 euroa. Lukukeskuksen toimintaa rahoittivat Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallituksen lisäksi Svenska Kulturfonden, Suomen Kulttuurirahasto, Brita Maria Renlunds Stiftelsen, Förening Konstsamfundet, Otavan Kirjasäätiö, Finlands Svenska Författarföreningen, Goethe institut Finland, Alli Paasikiven säätiö sekä Kansan Sivistysrahasto Tauno Yliruusin rahasto.

Tuloja saatiin myös kirjailijavierailujen palvelumaksuista, ilmoitustuotoista, tekijänoikeuspalkkiomaksuista, jäsenjärjestöjen jäsenmaksuista, oma-aloitteisesta pienlahjoituksesta, kalustomyynnistä sekä asiantuntijahaastatteluista.

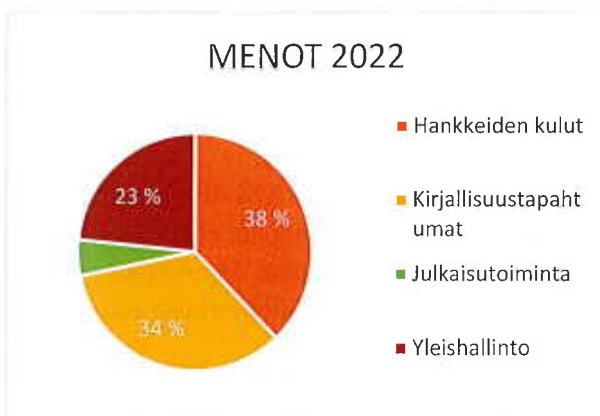
Vuoden 2022 tilinpäätöksen mukaan tilikauden tulos oli 2763,15 ylijäämäinen. Yhdistykselle edellisinä vuosina kerrytetty oma pääoma oli yhteensä 33 199,90 euroa.

Tulot

OKM yleisavustus ja tuki kulttuurilehdille	338 000 €
Muu julkinen rahoitus	411 572 €
Kirjailijavierailukorvaukset	432 542 €
Yksityinen rahoitus	131 604 €
Palvelumaksut ja oma rahoitus	63 509 €
Tulot yhteensä	1 377 227 €

Menot

Hankkeiden kulut	519 853 €
Kirjallisuustapahtumat	465 849 €
Julkaisutoiminta	67 282 €
Yleishallinto	321 480 €
Menot yhteensä	1 374 464 €

Vuonna 2022 saadut avustukset	Hanke	Summa
Opetus- ja kulttuuriministeriö	Toiminta-avustus ja tuki kulttuurilehdille	338 000 €
Opetus- ja kulttuuriministeriö	Lukulahja lapselle	300 000 €
Opetushallitus	Lue lapselle nro 4	24 000 €
Svenska kulturfonden	En författare till varje skola	22 000 €
Svenska kulturfonden	Prata bok	19 425 €
Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne	Prata bok	18 425 €
Svenska kulturfonden	Lysmasken	16 000 €
Opetushallitus 7/3565/2022	Lue lapselle Monikieliset	15 200 €
Suomen Kulttuurirahasto	Lukufiilis	12 000 €
Opetushallitus	Lukufiilis	10 000 €
Svenska Kulturfonden	Läs för barnet	8 000 €
Finlands svenska författarföreningen	Författarna	5 000 €
Förening Konstsamfundet	En författare till varje skola	3 500 €
Otavan kirjasaatiö	Kiiltomato	2 000 €
Föreningen Konstsamfundet	Läsglans	2 000 €
Kansan Sivistysrahasto Tauno Yliruusin rahasto	Lukuviikko	1 000 €

